NAGRADE PREŠERNOVEGA SKLADA / *Tomaž Grom, kontrabasist, skladatelj, režiser*

Vsakič je treba malo čez meje

Ingrid Mager

Tomaž Grom, glasbenik, prejemnik nagrade Prešernovega sklada: Zame je pomemben kontekst. Poleg samega zvoka in glasbe me recimo zanima tudi, kje, s kom, v okviru česa se dogaja, kdo je na drugi strani. Bojan Velikonja

Vsestranski umetnik **Tomaž Grom**, ki bo letos prejel nagrado Prešernovega sklada, je najprej kontrabasist, poseže pa tudi po drugih inštrumentih in poljih umetnosti – od glasbe in poezije do sodobnega gledališča in plesa, zanimajo ga tudi film, video, sodobne in večmedijske umetnosti. Je skladatelj, zvočni umetnik, improvizator, pobudnik dogodkov, snemalec in režiser. Predvsem pa je neutrudljiv iskalec novega, kjer zagovarja princip spontanosti. »Grom se glasbe loteva odprto ter v dialogu s časom in prostorom, v katerem živi. 'Odprto' pomeni soočanje idej, izzivov, tveganje, eksperiment in neposreden stik s publiko,« je v obrazložitvi nagrade med drugim zapisala žirija.

Čisto zadnji projekt je plošča *Šiba* (2024) z zasedbo Oholo!. Na odru se druži tudi z Zlatkom Kaučičem, Ireno Z. Tomažin, Axlom Dörnerjem, Samom Kutinom, Taom G. Vrhovcem Sambolcem, mednarodno zasedbo Šalter Ensemble, v triu CPG impro s pesnikoma Primožem Čučnikom in Ano Pepelnik. Na Čučnikovo poezijo so spomladi z večmedijsko umetnico Natašo Živković in glasbeniki Polono Janežič, Eduardom Raonom, Joštom Drašlerjem in Vidom Drašlerjem premierno izvedli večumetnostni koncert *Zdej loh spokam zdej loh grem*, ki je prejel zlato strelo za najbolj izstopajoči dogodek v pretekli sezoni v Stari elektrarni. Grom kurira festival (Ne)poslušno, do pred nekaj let tudi serijo zvočnih ciklov *Confine aperto*, *Zvokotok* in *Neformo*. Je umetniški vodja Zavoda Sploh.

Na področju filmskih umetnosti je presunil z delom *Ne misli, da bo kdaj mimo* (2023), ki ga je režiral in zanj v Portorožu prejel vesno za najboljši film. Napisal je avtorsko glasbo za več kot šestdeset gledaliških, plesnih in lutkovnih predstav. Njegova performansa *Bruto* in *Ništrc* sta del Artservisove zbirke SCCA – Ljubljana, ustvaril pa je tudi performanse *Keemo*, *Carte Blanche*, *Moje telo, moja kletka* (z Anjo Novak), *Pozabljeno, prezrto* ter *Duša, šum, ventil in žica*, zvočno instalacijo *Na ta veseli dan kultúre* in večletni projekt *iMštrument*. Vodi delavnice elektro-akustične in improvizirane glasbe.

V kakšnem ustvarjalnem tempu ste te dni pred podelitvijo Prešernove nagrade?

Prejšnji teden sem imel koncert z zasedbo Trojnik, ki smo jo s Cenetom Resnikom in Vidom Drašlerjem po desetih letih od izida albuma *Moje uho ima ostre robove* ponovno zagnali. Tik pred novim letom sem imel koncert z zasedbo Oholo!, s katero zdaj promoviramo ploščo *Šiba*. Tudi letos pripravljam projekt na 26. januar z naslovom *KO BO*. Odločil sem se, da publike tokrat ne bom čisto nič usmerjal. Ravno sem zaključil program festivala (Ne) poslušno, končujem produkcijo albuma zasedbe The Tangled Four s Samom Kutinom, Jonasom Kocherjem in Gaudenzem Badruttom. Največjo »kreativno« pezo pa mi trenutno predstavljajo številni intervjuji, snemanja in fotografiranja. (smeh)

V projekte vabite kreativce, ki se ponašajo vsak s svojim karakterjem. Kako se poiščete med seboj?

Slovenski prostor je relativno majhen. V zadnjih dvajsetih letih se nas je nabralo kar nekaj »svobodnjakov«. Gliha vkup štriha. (smeh) Zanimajo me ljudje, ki so samoiniciativni, ki moj zato bogatijo s svojim zakaj in moj zakaj s svojim zato. Včasih iščem iskrenost, potem nerodnost, velikokrat posebnosti, spet drugič otroškost in spontanost, nato odprtost, tudi osebne vrline ali hibe, kakor se vzame. Rad združujem nezdružljivo. Pripravim ogrodje, da ga drugi zapolnijo s svojimi idejami in kreativnostjo. Med glasbeniki me navdihujejo osebnosti, ki razvijajo svoj glasbeni jezik in proizvajajo presenetljivo materijo. Rad imam presenečenja in prostore med predalčkanji. Ne maram prazne tehnične izvedbene virtuoznosti brez žmohta in švica.

Rad združujem nezdružljivo. Pripravim ogrodje, da ga drugi zapolnijo s svojimi idejami in kreativnostjo. Med glasbeniki me navdihujejo osebnosti, ki razvijajo svoj glasbeni jezik in proizvajajo presenetljivo materijo.

Ste s projektom Zdej loh spokam zdej loh grem namenoma rušili koncept klasičnega literarnega večera, kjer nekdo bere, zadaj pa igra glasbena podlaga?

Klasični literarni večer poteka brez glasbe. Ko vključuje tudi glasbo, je ta pogosto v funkciji spremljave. V triu CPG impro, kjer sem s pesnikom Primožem Čučnikom in pesnico Ano Pepelnik, je zvok besedi enakovreden označevalec oziroma nosilec smisla. Večkrat besedo celo preglasi. Vsi skupaj poskušamo vzpostaviti prostore, ki jih poslušalci lahko po svoje naseljujejo.

Projekt *Zdej loh spokam zdej loh grem* je hibrid, križanec, ki sopostavlja zvok, besede, glasbo, poezijo, video in performans. Giblje se med zvočno instalacijo, petimi besedili, gibljivo sliko, eksperimentalno in improvizirano glasbo. Je koncert in hkrati uprizoritev.

Kako prenesti zvočno zgodbo na video, v film?

Nikoli ne razmišljam o tem, da bi zvočnost prenesel na kateri koli drug medij ali jo celo prevajal v vizualno. V tem ne vidim pravega smisla. Če in ko posegam po drugih medijih, je to zato, ker odpirajo nove razsežnosti, vzpostavljajo nove teme in odpirajo nova videnja. Resda z vsemi temi jeziki ali govoricami ustvarjam svoje zgodbe, da bi jih nato v celoti prepustil, da bi, četudi povsem iznakažene, zazvenele skozi oči opazovalcev.

Glasba vas ne zanima estetsko, temveč iščete razloge za muziciranje, kot je bilo že zapisano. Ste jih že našli?

Razlogi so lahko pri meni zelo različni. Skozi ustvarjanje se odzivam na aktualnost časa in družbe, v kateri sem. Od predsodkov – projekti, ki imajo za izhodišče izgorelost, anoreksijo, bolezen in smrt, delo uličnih glasbenikov –, marginalizacije manjšin pa do politikantskih nesmislov in vojaških konfliktov močnih neuravnovešencev (obe kompoziciji za mednarodni Šalter ansambel). Zame je pomemben kontekst. Poleg samega zvoka in glasbe me recimo zanima tudi, kje, s kom, v okviru česa se dogaja, kdo je na drugi strani.

Ob dveh vaših dokumentarnih filmih Komaj čakam, da prideš (2021) in Ne misli, da bo kdaj mimo (2023), ki je potem dobil tudi vesno za najboljši film, ste muzicirali v živo v dvorani Slovenske kinoteke. Kinodvorana živi zvok precej zaduši. Kaj v bistvu narekujejo prostori?

Različni prostori zahtevajo različne priprave in strategije. Že nekaj časa skušam v kateri koli kontekst vnašati tujke, ki niso iz tega konteksta, vedno poskušam iti malo čez meje, vanje podrezati. Drugače je igrati v Slovenski filharmoniji ali v Hupi Brajdič in na Metelkovi. Rad spodnašam pričakovanja. Filharmonija ima svojo zgodovino, programsko vodstvo, smernice in pričakovanja. Če in ko dobim priložnost, dobim seveda tudi razlog, da tja vnesem »odpadke«, »obrobje«, »mejno«. Dogodki Zavoda Sploh čedalje pogosteje kombinirajo alternativno ali samoniklo in akademsko glasbeno sceno v alternativnih in institucionalnih prostorih, saj na tak način mešajo tudi publike.

Drugače je igrati v Slovenski filharmoniji ali v Hupi Brajdič in na Metelkovi. Rad spodnašam pričakovanja.

Se je to mešanje scen z leti obrestovalo? Ne nazadnje sodelujete tudi s festivalom sodobne glasbe Forum nove glasbe.

Če začnem pri občinstvu: na Taktišču sem igral s Trojnikom, dan pozneje smo organizirali koncert v sklopu cikla komponirane glasbe Zvokotoka na akademiji za glasbo. Nekaj obiskovalcev je bilo na obeh koncertih. Torej, tudi z Metelkove kdaj zaidejo v Cankarjev dom ali Filharmonijo in obrnjeno, a še vedno preredko; na obeh straneh je problemček. Zelo zagovarjam mešanje scen, se mi pa zdi, da je tu še ogromno potenciala. Morda je kanček bolje pri mešanju glasbenikov, mislim izključno na naš prostor. Ena scena lahko od druge veliko profitira. Nisem pa več tako močno prepričan, ali se to res obrestuje. Denimo pred nekaj leti sem na Forumu nove glasbe poslušal izvedbe sodobnih kompozicij avtorjev različnih generacij iz Švedske, Avstrije in Azije. Njihova glasba zveni zelo podobno; prepoznaš enake vzorce, podobne kompozicijske razmisleke in zasnove.

Kaj prinašajo v glasbo nove tehnologije?

Nove tehnologije so že dolgo podaljški inštrumentov, poznamo vzorčenja, manipulacije posnetkov ali v živo, vse to je že desetletja v rabi. In ves čas se spreminja, spremenilo se je tudi s prihodom umetne inteligence. Ta me za zdaj (še) ne zanima preveč, jo pa uporabljajo mnogi glasbeniki, s čimer ni nič narobe, če je to le eno od orodij, instrumentov. Poudarjam pa, da glasba še vedno živi z ljudmi, ki se dobimo skupaj, se družimo, pogovarjamo, smo v živi interakciji in ne čepimo vsak s svojim računalnikom, na katerem se glasba ustvarja in odvija v nekem virtualnem prostoru.

Po drugi strani ves ta naš trud deluje nerealno; pol sveta je v vojnah, še vedno je prisotna lakota, največje svetovne institucije so popolnoma odpovedale in ta propad se kar nadaljuje in poglablja. Razmišljam: ko nastopamo za svoje poslušalce, smo v nekakšnih enako mislečih mehurčkih in iz tega se ne da. Lahko se odpelješ z letalom tudi na drugo celino, a te tam pričaka podoben mehurček. Le redki posežejo prek tega. Biti angažiran, opozarjati na krivice tega sveta je za umetnika še vedno nujno – eni pač delajo to zelo eksplicitno, v delu drugih je to bolj implicitno, a misel je ves čas prisotna. Jasno je: svetovni red propada, socialna varnost ponika, jemlje se kulturnim, širše družbenim sferam in se preusmerja v vojno industrijo. Svet je v k...., vse to je čisto blizu, je del mene in ostajam nemočen. ×